

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2012

Tereza Špuláková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Thomas More – Filosof a státník

Tereza Špuláková

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Thomas More – Filosof a státník

Tereza Špuláková

Vedoucí práce:

PhDr. Jana Černá Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Obsah

1	Úvod	1
2	Tudorská Anglie	3
3	Život a myšlení Thomase Mora	7
3.1	Politická kariéra	8
3.2	Thomas More v kontextu humanismu	13
4	Utopie jako žánr	20
5	Utopie Thomase Mora	22
5.1	Hédonismus	25
5.2	Vzdělávání	29
6	Závěr	32
7	Seznam použité literatury	33
8	Resumé	35

1 Úvod

Tématem této práce je intelektuální biografie jednoho z nejvýznamnějších renesančních myslitelů - Thomase Mora. Cílem je analýza Morova filosofického díla zabývajícího se myšlenkou vytvoření dokonalé společnosti - *Utopie*. Text představí Mora jako humanistu a přiblíží jeho politickou kariéru, jelikož měla velký vliv na formování jeho filosofického myšlení. Dále bude sledovat vlivy, které působily na vznik myšlenky ideálního státu. Práce bude zaměřena primárně na interpretaci Morova díla *Utopie*, především na sledování vlivu řecké a římské tradice.

V první řadě se zaměřím na období Tudorské Anglie. Uvedu historické události, které bezprostředně ovlivnily Morovo myšlení. Zaměřím se především na problémy týkající se nárůstu populace, jelikož měly velký vliv na celé dění v Anglii. Zmíním nástup Jindřicha VIII. na trůn a jeho přístup k politice a vedení státu. Ve druhé kapitole se budu věnovat životu Thomase Mora. Zmíním, kde More studoval a kdo na něj měl v tomto ohledu vliv. Poté se zaměřím na jeho politickou kariéru od jeho poradenských a soudnických postů až po funkci lorda kancléře, což pomůže objasnit právní systém tudorské Anglie, který později More ve svém díle kritizuje. Uvedu také příčiny, které vedly k jeho sporům s králem Jindřichem VIII., a které byly současně i příčinami jeho smrti.

Jelikož jedním z mých cílů je představit Mora jako humanistu, budu se dále soustředit na humanismus jakožto myšlenkový směr mající v době působení Thomase Mora velký vliv. V souvislosti se zařazením Mora k tzv. občanským humanistům v této části budu sledovat jeho propagaci helénství a zavrhování republikánského myšlení. V samostatné kapitole vysvětlím obsah pojmu utopie. Uvedu obecnou charakteristiku a příčiny vzniku tohoto žánru. Vysvětlím, co vyjadřuje utopie jako žánr i proč jsou většinou kriticky zaměřené. Poté se pokusím o objasnění vzniku *Utopie* Thomase Mora. Uvedu, čím se při psaní nechal inspirovat, a čeho chtěl vydáním tohoto díla docílit. Také se zaměřím na etymologickou stránku *Utopie*, především kvůli tomu, že obsahuje obrovské množství smyšlených výrazů a složenin slov pocházejících z řečtiny. V poslední části své bakalářské práce se pokusím o

interpretaci nejvýznamnějšího Morova díla a jednoho z nejvýznamnějších utopických děl vůbec - *Utopie*. Zaměřím se na Morovu teorii hédonismu, která vládne veškerému životu na ostrově. Poté se budu zabývat vzděláváním na Utopii, které je s hédonismem spojeno, a které je také protkané snahou o zviditelnění helénské kultury.

2 Tudorská Anglie

Období Tudorské Anglie se datuje od roku 1485 až do 1603, kdy umírá královna Alžběta I. a na trůn se dostává dynastie Stuartovců. Tudorská doba se stala zlatým věkem, a to především proto, že do smrti poslední panovnice z Tudorského rodu Alžběty I. se už neopakovala situace ze 14. století, kdy hlad a nemoci zničily velkou část ekonomiky v Anglii, a kdy se počet obyvatel snížil téměř na polovinu. Z morové epidemie se totiž Anglie vzpamatovávala pomaleji než ostatní evropské státy.¹ Až po roce 1525 se růst počtu obyvatel začal prudce zrychlovat. Se zvyšujícím se počtem obyvatel ale vyvstávají mnohé problémy. Náhlá poptávka po potravinách a ošacení začala výrazně převyšovat nabídku. Tento tlak měl obrovský dopad na stále agrární společnost a prostí Angličané se mu nebyli schopni nijak bránit. „*K nejzhubnějším nešvarům tudorské Anglie patřila inflace, spekulace s pozemky, ohrazování, nezaměstnanost, potulka, chudoba a městská špína, to vše byly další příznaky populačního vzrůstu a komercializace zemědělství.*“²

Většina pozemků se mění na pastviny pro ovce, jejichž chov byl velmi výnosný. S tím souvisí i nezaměstnanost, jelikož pastviny pro ovce zabíraly většinu půdy a nezbývalo tak téměř žádné místo pro pole. Dochází tak k velkému úpadku zemědělství, protože pastva ovcí nevyžadovala mnoho pracovních sil. O pracovní místa byla velká nouze, proto muži i ženy neměli na výběr a museli pracovat za velmi nízké mzdy. Docházelo tak k poklesu průměrných mezd a v souladu s tím klesala i životní úroveň. Další problém představovala inflace. Kvůli převisu poptávky nad nabídkou si obchodníci mohli určovat ceny tak, jak se jim zachtělo.³ Helena Tampierová dokonce uvádí, že po nástupu Jindřicha VIII. (1491-1547) se ceny základních potravin navýšily zhruba o 488 procent. Ani výdaje na válku a znehodnocování měny rozhodně nepřispívaly ke snižování inflace a nezaměstnanosti. Mnohé problémy tudorské doby se odvíjely od nárůstu populace.⁴

¹ GUY, J. Věk Tudorů. In: MORGAN, K. O. a kol. *Dějiny Británie*, s. 205.

² Tamtéž, s. 206.

³ Tamtéž, s. 207.

⁴ TAMPIEROVÁ, H. *Thomas More – Státník a teolog*, s. 14.

Jediné město, kterému se vyhýbala stagnace populace, byl Londýn. Nebyla to však zásluha porodnosti, ale spíše imigrace. Lidé se stěhovali do Londýna, protože poskytoval mnoho pracovních příležitostí. Přitahoval lidi, kteří toužili podílet se na moci, jelikož byl sídlem královské vlády a soudů. Byl i sídlem nejvýznamnější obchodní společnosti, *Merchant Adventurers*, která získala monopol na zahraniční obchod se sukrem. Další velmi oblíbenou společností se po vynálezu knihtisku stala *Stationer's Company* (1515), do které se sjížděli lidé z celé Anglie kvůli vydávání tiskovin všeho druhu.⁵

Neodmyslitelnou součástí této doby se stala reformace, jejímž cílem byla náprava poměrů v církvi a návrat ke křesťanství. Reformační myšlenky vystupovaly především proti odpustkům a proti zneužívání církevní moci. Zdůrazňovaly bibli jako hlavní církevní autoritu, ne církevní hodnostáře. Šlo o zcela radikální proměnu náboženského myšlení, proto se názory obyvatelstva na ni velmi lišily a ne všude tak mohla být přijímána s pochopením.⁶ „Zvláštností anglické reformace bylo, že probíhala shora a jejím iniciátorem a hnacím motorem byla královská moc představovaná osobou krále či královny.“⁷ Za otce anglické reformace se považoval Jindřich VIII., který již od počátku třicátých let 16. století způsoboval značné napětí mezi Anglií a Římem.

Jindřich VIII. se ujímá vlády v roce 1502, kdy umírá jeho starší bratr Arthur, který se měl stát následníkem trůnu. S nástupem na trůn si bere za manželku ženu svého bratra - Kateřinu Aragonskou (1485-1536). Přebírá vládu po svém otci Jindřichovi VII. (1457-1509), který dokázal zemi spolehlivě zajistit, jak finančně, tak i mocensky. Jindřich VIII. se zpočátku lidu zavděčil svým přístupem ke korupci. V srpnu roku 1510, po smrti svého otce Jindřicha VII., posílá na popraviště dva nenáviděné královské důvěrníky – Edmunda Dudleyho a Richarda Empsona, kteří se obohacovali na úkor Anglie.⁸ Jindřich VIII. chtěl ještě zvýšit královskou autoritu a moc, kterou získal jeho otec, a tak se jeho cílem stala francouzská koruna. Byl pravým

⁵ ELTON, G. *Angličané*, s. 120-121.

⁶ HILSKÝ, M. Shakespearův život a doba. In: SHAKESPEARE, W. *Dílo*, s. 14.

⁷ Tamtéž, s. 15.

⁸ GUY, J. Věk Tudorů. In: MORGAN, K. O. a kol. *Dějiny Británie*, s. 216-217.

opakem svého otce. Více než vláda ho zajímá zábava – hudba, tanec, sport, lov, turnaje atd. Jeho okázalý a rozchazovací způsob života má za následek obrovskou finanční propast, kterou za celý svůj život nebyl schopen nijak napravit. Na rozdíl od Jindřicha VII. se o vládu téměř nezajímal a díky svým politickým ambicím vedl zbytečné války v zahraničí, které zatěžovaly státní pokladnu.⁹

V roce 1515 byl jako jeho první ministr jmenován kardinál Wolsey (1471-1530), jehož největším úspěchem byla hodnost legáta *a latere*¹⁰, díky které se stal nejvyšší církevní autoritou v Anglii. Prostřednictvím této výhody se Jindřichovi VIII. podařilo anglické církvi vnutit tudorskou správu i daně.¹¹ Wolsey ale nedokázal zařídit rozvod Jindřicha s Kateřinou Aragonskou, a tak ho vymění roku 1529 za Thomase Mora, který ale příliš nesdílel královy názory. První fázi anglické reformace tedy zahájil Jindřich VIII. rozvodovým řízením s Kateřinou Aragonskou, která mu nedokázala dát mužského potomka. Řím s rozvodem nesouhlasí a Jindřich VIII. odmítá připustit, že by papežství mohlo ohrozit národní zájmy. Jindřich VIII. tak s parlamentem vytvořil nové revoluční zákonodárství, jehož výsledkem bylo odmítnutí podřízenosti Anglie Římu a popření autority papeže. Dále se Jindřich prohlašuje hlavou anglikánské církve (*Church of England*). Tímto způsobem si přisvojuje imperiální postavení a vládu nad celou anglickou církví.¹² Papež tak nemá na území Anglie žádnou soudní pravomoc, a to ani světskou, ani duchovní – apelační zákon, 1533. Hlavou anglické církve už není papež, ale anglický král – zákon o supremátu (*Act of Supremacy*, 1534). Dalšími zákony byly zákon o nástupnictví (1534), zákon o velezradě (1534) a zákon proti moci papeže (1536).¹³

Zpočátku se jednalo pouze o politický akt, nikoli náboženský, ale tato separace od Říma byla nakonec trvalá. Mezinárodní dopad reformace si uvědomovali i Thomas More (1478-1535) a Thomas Cromwell (1485-1540), avšak zastávali velmi rozdílná stanoviska. More vnímal Anglii jako součást kontinentálního společenství, které je vzájemně propojeno nerozlučitelnou duchovní smlouvou. Tato smlouva se dá pouze

⁹ GRAVES, M. A. *Henry VIII.*, s. 18.

¹⁰ Legatus a latere je nejvyšší druh legáta – kardinál.

¹¹ GUY, J. Věk Tudorů. In: MORGAN, K. O. a kol. *Dějiny Británie*, s. 217-218.

¹² HILSKÝ, M. Shakespearův život a doba. In: SHAKESPEARE, W. *Dílo*, s. 15.

¹³ GUY, J. Věk Tudorů. In: MORGAN, K. O. a kol. *Dějiny Británie*, s. 223.

reformovat, vypovědět však nikoli, jelikož by se tak jednalo proti vůli Boží. Naopak Thomas Cromwell byl zastáncem názoru, že prvořadé jsou zájmy Anglie. Anglické království považoval za impérium, kterému je nadřazený pouze Bůh.¹⁴ Král sdílel Cromwellovy názory, a tak se katolická Anglie postupně transformovala v protestantskou. Velkou roli v této přeměně sehrál samozřejmě Thomas Cromwell, který nechal v Anglii vyhladit na 800 klášterů. Naprostého podřízení církve panovníkovi dosáhl do roku 1536.¹⁵

„Jedním z důvodů takového úspěchu reformace v Anglii bylo, že neobsahovala absolutně nic nového. Všechny její prvky měly hluboké kořeny v anglické minulosti – antiklerikalismus, protipapežský postoj, posílení moci koruny v církevních otázkách, odpor k církevnímu majetku a dokonce i touha po reformě církevního učení.“¹⁶ Většina Angličanů schvalovala odštěpení církve, jelikož velká část patřila k anglikánům. Požadovali svou vlastní církev řízenou Angličany a bez jakýchkoli papežských zásahů.¹⁷

¹⁴ JOHNSON, P. *Dějiny anglického národa*, s. 122-123.

¹⁵ ELTON, G. *Angličané*, s. 111.

¹⁶ JOHNSON, P. *Dějiny anglického národa*, s. 121.

¹⁷ Tamtéž, s. 119.

3 Život a myšlení Thomase Mora

Thomas More se narodil dne 6. února 1478 v Londýně (Tampierová poznamenává, že některá starší literatura uvádí i rok 1477).¹⁸ Jeho otec John More pocházel z pekařské rodiny. V naději na vyšší společenské postavení si zvolil právníckou kariéru, ve které se stal velmi úspěšným. V roce 1518 se stal soudcem královského soudu (*King's Bench*) a dokonce od krále Eduarda IV. (1442-1483) získává panský erb. V roce 1474 se jeho manželkou stává Agnes Graugerová, které se jako druhý narodí Thomas More. Thomas navštěvoval školu Sv. Antonína, která zahrnovala obvyklé trivium – latinskou gramatiku, logiku a základy rétoriky.¹⁹

Tehdejším zvykem bylo posílat chlapce ve věku sedmi až devíti let na výchovu do cizích rodin. Ani rodina Thomase Mora nebyla výjimkou. Otec ho posílá do rodiny Johna Mortona (1420-1500), lorda kancléře a arcibiskupa z Canterbury. Thomas More se o něm zmiňuje velmi obdivně např. v *Richardu III.* (*The History of King Richard III.*) nebo ve své *Utopii* (1516). Díky němu také odešel studovat do Oxfordu, kde navštěvoval fakultu svobodných umění.²⁰ Tam nejprve pokračoval v *triviu*, později v *quadriviu* – ve studiu aritmetiky, hudby, geometrii a astronomie. Byl velmi zaujat studiem řečtiny a klasické literatury. Astrologií opovrhoval, protože jí považoval za pošetilou a chybnou pověru, což bylo v rámci této doby neobvyklé. More tvrdil, že by lidé měli astrologii odmítat pro její determinismus. Podle něj každý jedinec musí převzít odpovědnost za své vlastní osudy.²¹

Jeho otec ale se studiem na Oxfordu nesouhlasil, proto se Thomas More vrátil do Londýna, kde navštěvoval vysoké školy právnícké *New Inn* a *Lincoln's Inn*. Tyto školy byly oddělené od univerzit hlavně kvůli odlišnému jazykovému prostředí. Na právníckých školách byla oficiálním jazykem soudnictví (právnícká) francouzština, kdežto hlavním jazykem univerzit byla latina. Thomas More jako student právnícké

¹⁸ TAMPIEROVÁ, H. *Thomas More – Státník a teolog*, s. 51.

¹⁹ Tamtéž, s. 53.

²⁰ ANDERSON, G. K. *Dějiny anglické literatury*, 203.

²¹ MARIUS, R. *Thomas More – A Biography*, s. 27.

školy měl velkou výhodu, protože budovy školy byly umístěny v blízkosti královských soudů, a on tak měl možnost vidět činnost právníků v praxi.²²

3.1 Politická kariéra

More vnímal právo jako nástroj spravedlnosti, který se opírá o lidskou slušnost a svědomí, jako právo obyčejové (*the law of equity*). Stát lze podle něj udržet i pomocí velmi malého počtu zákonů pokud se lidé budou navzájem respektovat.²³ I Fortescue²⁴ předpokládal „že existuje přirozené právo, které nám dává schopnost rozlišit dobro od zla prostřednictvím vyšších schopností intelektu.“²⁵ Jen přirozené právo ale nestačí, jelikož se nedá dost dobře použít v konkrétních případech praktického života. Právě proto More, Fortescue a před nimi i středověcí právníci chovali v nejvyšší úctě zvyk, protože umožňuje aplikovat přirozené právo na jednotlivé případy.²⁶ „Zvyk tedy nabyl váhy zákona a současně lidé věřili, že zákony jsou v souladu se zvyklostmi.“²⁷ Tradice měla obrovskou váhu i v době Thomase Mora. Králové jsou omezeni zvykovým právem. Nesmí zákony tvořit ani podle nich soudit, mají jen dohlížet na jejich dodržování.²⁸

Thomas More se začíná naplno věnovat své právnícké kariéře v roce 1505, kdy si bere za ženu svou první manželku - Jane Coltovou. S rozhodnutím začít rodinný život je totiž spojeno i rozhodnutí o jeho právnícké kariéře, aby byl schopen uživit svou rodinu. V roce 1507 se stal na *Lincoln's Inn* finančním tajemníkem. Tam byl později zvolen tajemníkem a v roce 1512 zastával post jednoho ze čtyř správců *Lincoln's Inn*. Zároveň se v září roku 1510 stává poradcem a soudcem u londýnského nejvyššího soudu (*Sheriff's Court*). V roce 1511 umírá jeho žena, se kterou měl tři

²² MARIUS, R. *Thomas More – A Biography*, s. 28.

²³ MORE, T. *Utopie*, s. 53.

²⁴ John Fortescue (1394-1480) byl nejvyšším soudcem během vlády Jindřicha VI.

²⁵ TAMPIEROVÁ, H. *Thomas More – Státník a teolog*, s. 56.

²⁶ Tamtéž, s. 56.

²⁷ Tamtéž, s. 57.

²⁸ Tamtéž, s. 57.

dcery a jednoho syna. More se vzápětí žení podruhé s vdovou Alicí Middletonovou, která má již dceru s prvního manželství.²⁹

V roce 1517 se stává členem královské rady, což ale odporuje jeho názorům v *Utopii*. Podle Mora totiž služba panovníkovi nepřináší nic dobrého. Lidé zavázáni panovníkům přichází o své svobodné názory i právo na kritiku a snadno podlehnou korupci. Prostřednictvím vypravěče Hythlodaiia říká, že nechce být rádcem, protože by tím nijak neprospěl veřejnosti. Nechce přesvědčovat jiné, jelikož každý se zhlíží jen ve svých nápadech. Nejpříjemnějším důvodem proč se More pustil do královské služby, by tedy mohla být snaha co nejlépe zabezpečit svou rodinu, jelikož služba králi zajišťovala obrovský společenský vzestup. Je ale složité říci, proč doopravdy toto místo přijal.³⁰

Ihned po přijetí do královské rady měl za úkol v Calais urovnat neshody mezi místními anglickými a francouzskými obchodníky. Wolsey byl tou dobou Morovým nadřízeným. Byl jediným, který měl přímý kontakt s králem. Wolsey Morovi důvěřoval, a proto byl pověřen radit královi a vyřizovat záležitosti při jeho cestách po venkově. More se stal královým oblíbencem díky své kultivovanosti, vtipnosti, schopnosti správného úsudku i díky zájmům, které sdílel společně s králem, především z oboru astronomie, geometrie a teologie. V Mora vkládal obrovskou důvěru jak Wolsey, tak i samotný král. Nevyužívali jen jeho schopností právníka, ale i tajemníka diplomata či řečníka.³¹

Thomas More působil téměř tři a půl roku u dvora jako tajemník krále Jindřicha VIII. Výjimkou byly jen případy, kdy se kvůli svým povinnostem zúčastňoval jednání v radě a Hvězdné komoře³² či působil jako člen Wolseyho komise *oyer et terminer*³³ nebo jako předsedající v dolní sněmovně. Na první pohled by se mohlo zdát, že More měl na státnické záležitosti velký vliv. Opak byl ale pravdou. Svůj názor mohl projevit

²⁹ TAMPIEROVÁ, H. *Thomas More – Státník a teolog*, s. 71.

³⁰ MORE, T. *Utopie*, s. 33.

³¹ Tamtéž, s. 73-74.

³² Hvězdná komora (Star chamber) byl mimořádný soudní dvůr, který zasedal ve westminsterském paláci. Mezi členy patřil kancléř a další vysocí královští úředníci.

³³ Oyer et terminer byly zvláštní komise pro ustanovení pořádku v zemi, skládající se z členů královské rady, soudců a právních poradců komisařů.

jen při účasti v radě ve Hvězdné komoře, a tak byl při utváření politiky značně omezen, jelikož jeho přednostním úkolem bylo plnit přání a rozkazy krále.³⁴ I přes to, že Thomas More měl svůj politický vliv omezen, získal velmi výhodné společenské postavení a finanční zajištění. V roce 1521 byl dokonce povýšen do šlechtického stavu a stal se zástupcem státního pokladníka. Správa financí mu ale neumožňovala uplatnit své právnické schopnosti. Roku 1525 se Morovi naskytlá dobrá příležitost k jejich využití, když byl jmenován kancléřem pro vévodství Lancasterské. V této funkci se projevil jako výborný správce, soudce i právník. Vyvrcholení jeho profesní kariéry nastalo 25. října roku 1529, kdy přijal funkci lorda kancléře. More nejprve váhal, protože netajil svůj negativní postoj k Jindřichovu zrušení sňatku s Kateřinou Aragonskou, ale po králově naléhání nakonec z jeho rukou převzal velkou pečeť, čímž se definitivně rozhodl.³⁵

Politika Thomase Mora se nijak významně nelišila od politiky Thomase Wolseyho. Cílem bylo zajistit nestrannost právní moci a snaha uplatňovat princip rovnosti občanů před zákonem u kancléřských soudů a Hvězdné komoře. Právní systém tudorské Anglie rozhodně nebyl bezchybný. „*K nejčastějším nedostatkům patřily projevy zlé vůle jednotlivců, korupce úřadů, systémové nedostatky v propojení místní a centrální jurisdikce a zneužívání legislativních nedostatků pro osobní prospěch. Důsledkem takového stavu byla právní nejistota a nekonečné soudní spory, předávané od jedné instance ke druhé.*“³⁶ More se snažil o harmonizaci zvykového práva a ekvity, ale soudci s ním nesouhlasili a dále setrvali na pravidlech zvykového práva. Podle Mora šlo všem pouze o osobní prospěch, bohatství a moc. Tuto svou skepsi vůči společnosti rozvíjí i v *Utopii*. More pomocí vypravěče Raphaela Hythlodaiia míní, že lidé si vybírají krále pro sebe, aby se dobře vedlo lidu a ne králi samotnému. Král by neměl udržovat království žádnými úskočnými prostředky jako bezprávím, vydíráním, zabavováním majetku, okrádáním aj. Za nejhorší vlastnosti

³⁴ TAMPIEROVÁ, H. *Thomas More – Státník a teolog*, s. 75.

³⁵ ANDERSON, G. K. *Dějiny anglické literatury*, 203-204.

³⁶ TAMPIEROVÁ, H. *Thomas More – Státník a teolog*, s. 79.

vládců považuje netečnost a pýchu. Díky nim jsou lidmi nenáviděni nebo jimi dokonce pohrdají.³⁷

Ve funkci lorda kancléře měl More tři základní úkoly: udržet mír mezi křesťanskými panovníky, vymýtit herezi a vyjít králi vstříc v jeho rozvodové záležitosti. Vystupovat proti kacířství ho zavazovala kancléřská přísaha a zákon z roku 1414, který nařizoval, že každý obžalovaný, kterému se dokáže vina, musí být veřejně upálen.³⁸ Ve věcech týkajících se rozvodového řízení byl znám Morův negativní postoj k tomuto problému. Kvůli neochotě podpořit krále v tak zásadní věci byl vyloučen z jeho kruhu rádců. Dokonce nebyl ani požádán o podpis v dopise z července 1530 papeži Klementovi VII., ve kterém se jej snažili přesvědčit, že rozvod je v zájmu celé Anglie. Místo Thomase Mora začal ohrožovat Thomas Cromwell, který se začal dostávat do popředí a získával si královu oblibu. Cromwell vedl skupinu, která bránila královy zájmy a která otevřeně vystupovala proti skupině Kateřiny Aragonské, ke které patřil i More.³⁹

Jindřich VIII. s Cromwellem se snažili o reformu církve a pomocí zákonů tak oslabit její pozici. S tím však More nemohl souhlasit, protože by církev ztratila většinu své nezávislosti, a on by tak zklamal v jednom ze svých cílů – obraně katolické víry.⁴⁰ „*Církevní hodnostáři se ještě pokusili obhájit svou nezávislost 8. května 1532, když vyslali prosebnou delegaci ke králi, aby uchoval svobody anglické církve nedotčeny, ale jejich čin měl zcela opačný výsledek. Poprvé za dobu Cromwellova vzestupu k moci byli aragonská skupina a duchovenstvo zcela politicky izolováni v radě i u dvora.*“⁴¹ Thomas More a aragonská skupina vstoupila do otevřené opozice vůči králi, ale i přes veškeré snahy bylo 16. května 1532 definitivně rozhodnuto o podřízení duchovenstva králi. Téhož dne se More rozhodl rezignovat na funkci lorda kancléře. Král i po Morově rezignaci v něm viděl překážku, která bude stát v cestě novému

³⁷ MORE, T. *Utopie*, s. 50.

³⁸ TAMPIEROVÁ, H. *Thomas More – Státník a teolog*, s. 82-83.

³⁹ KŘIVSKÝ, P. Doslov. In: MORE, T. *Utopie*, s. 137.

⁴⁰ ELTON, G. R. *Angličané*, s. 111.

⁴¹ TAMPIEROVÁ, H. *Thomas More – Státník a teolog*, s. 94.

režimu. Naopak luteráni vítali tento krok s nadšením, jelikož tak bylo ukončeno všeobecné pronásledování heretiků.⁴²

Spor s králem vyvrcholil dne 23. března roku 1534, kdy byl přijat zákon o následnictví (*Act of Succession*), který anuloval manželství Jindřicha VIII. s Kateřinou Aragonskou a potvrzoval manželství s Annou Boleynovou (1501-1536) jako zákonné. Král požadoval od všech mužů starších čtrnácti let přísahu, že zůstanou věni všech následníků Jindřicha VIII. a Anny Boleynové. V dubnu 1534 se dostavil k přísaze i Thomas More. Přísahu odmítl. „*Připustil, že je ochoten odpřísáhnout následnictví, jako časnou záležitost, ale nikoli text přísahy s preambulí, která zasahovala do posvátných záležitostí církevních.*“⁴³ Král odmítl kompromis, že by More přísahal jen na zákon bez preambule, a tak byl 17. dubna 1534 uvězněn v Toweru.

Zpočátku drželi Mora ve vězení, aby zlomili jeho vůli a aby splnil celou přísahu. Změna nastala v listopadu roku 1534, kdy parlament přijal zákon o supremátu, který rušil veškeré svobody církve uvedené ve Velké listině svobod. „*Morovi a dalším se však stal osudným zákon o velezradě, přijatý též na schůzi parlamentu, který za zradu označoval slova vyřčená proti králi, královně nebo jejich následníkům.*“⁴⁴ Ale jelikož More proti králi a jeho rodině neřekl křivého slova, vláda ho obvinila z velezrady kvůli odmítání přísahy. More tak přišel o veškerý majetek i privilegia v Toweru jako např. přijímání návštěv či procházení se v zahradách. Jediné, co mu zůstalo zachováno, byly jeho knihy a psací potřeby. Ve svém nejznámějším spise z vězení *A Dialogue of Comfort Against Tribulation* (1534) uvažuje o smrti, o přípravě na ni, o nebi a pekle. Spis měl sloužit ke zmírnění smutku a trápení, kterými je každý člověk zatížen. Zabývá se tím, z čeho pramení lidské strasti, např. ztrátou svobody. Cílem jeho práce bylo způsobit rozruch a povzbudit Angličany, aby statečně odolávali a neustupovali hrozícímu otevřenému pronásledování, které předpokládal.⁴⁵ Jelikož si More dobře uvědomoval svůj osud, zabývá se také přípravou na smrt. Dalším častým tématem byla sebevražda, kterou už v té době považuje za smrtelný

⁴² TAMPIEROVÁ, H. *Thomas More – Státník a teolog*, s. 95.

⁴³ Tamtéž, s. 101.

⁴⁴ MORE, T. *Utopie*, s. 108.

⁴⁵ Introductory remarks. In: MORE, T. *A Dialogue of comfort against tribulation*, s. 7.

hřích, na rozdíl od jeho *Utopie*, kde ji schvaluje jako ukončení utrpení dlouhodobě nemocných lidí.⁴⁶

Následovala série výslechů, u kterých More opakovaně prohlásil, že zůstává věrný králi, avšak se zákonem o supremátu a zákonem o následnictví nemůže souhlasit. „*More se stal pro krále neúnosným symbolem vzdoru vůči královské moci a ujišťování o věrnosti nebudou postačovat.*“⁴⁷ Ve snaze ho přimět k přísaze mu dokonce v červnu odebrali všechny knihy i psací náčiní. More však i nadále zůstává neoblomný. 1. července 1535 je More povolán k soudu. Byl odsouzen na základě svědectví Richarda Riche, před kterým prohlásil, že supremát překračuje hranice parlamentní pravomoci. Byl odsouzen k smrti za zradu na základě jediného svědectví, i přestože v takových případech byli zapotřebí svědkové dva.⁴⁸ 6. července 1535 byl Thomas More veřejně popraven. „*Král mu prokázal milost tím, že strašný trest určený velezrádcům změnil na popravu stětím s tím, že Moreova poslední slova na popravišti budou stručná. More jej nezklamal, požádal okolostojící dav lidí, aby se za něj modlili a aby dosvědčili, že zde katolík podstoupil smrt pro svatou všeobecnou církev.*“⁴⁹ Dne 19. května roku 1935 byl papežem Piem XI. (1857-1939) přijat mezi světce. V ten samý den byl svatořečen i jeho blízký přítel Jan Fischer (1469-1535), který byl popraven o dva týdny dříve. Svátek obou byl stanoven na den 22. června.⁵⁰

3.2 Thomas More v kontextu humanismu

Thomas More je považován za jednoho z nejvýznamnějších renesančních humanistů. Byl velmi ovlivněn studiem klasických řeckých a latinských autorů, proto toužil po oživení řeckých ideálů. Na základě toho vyvíjel za pomoci Erasma úsilí k odstranění „omezeného“ scholastické myšlení. Věřil, že antické ideály poslouží k obnově filosofie, života i myšlení. Oba jsou ve svých dílech, *Utopii* a *Chvále bláznovství*, velmi kritičtí. Předmětem jejich kritiky se stal materialismus, útlak,

⁴⁶ TAMPIEROVÁ, H. *Thomas More – Státník a teolog*, s. 103-104.

⁴⁷ Tamtéž, s. 106.

⁴⁸ Tamtéž, s. 107.

⁴⁹ Tamtéž, s. 108.

⁵⁰ SCHAUBER, V. *Rok se svatými*, s. 310.

ctížádost vládců, války, majetkové nespravedlnosti aj. Tato kritika však neměla destruktivní charakter, měla spíše vybízet k nápravě. Cílem bylo apelovat na svědomí a podněcovat tak k pozitivním činům.⁵¹

Ačkoli je More řazen k proudu humanismu, samotný pojem „humanismus“ se objevuje až počátkem 19. století, kdy se k podstatným jménům vyjadřujícím ideologie přidává řecká koncovka „-ismos“. Tento termín je používán od roku 1808 díky německému učiteli F. I. Niethammerovi (1766-1848). Termín vyjadřoval důraz na řeckou a latinskou klasiku ve vzdělávání. V tomto významu byl humanismus definován většinou historiků v 19. století.⁵² Ale renesanční humanismus lze spíše chápat ve dvou významech. První případ vysvětluje humanismus jako návrat ke klasickým studiím, tedy studium starověkých textů v původních jazycích.⁵³ Druhý význam chápe humanismus jako filosofické stanovisko, které odmítá jakákoli náboženská dogmata a obrací se k pozemským věcem. Později se k renesančnímu humanismu však začal řadit např. i existencialistický a etický humanismus, osvícenský racionalismus, utilitarismus či pragmatismus aj. Zlom nastává až ve 2. polovině 20. století, kdy zásluhou Paula Oskara Kristellera (1905-1999) dochází k objasnění těchto terminologických nejasností. „...prokázal, že renesanční humanismus nelze chápat jako nějakou „filosofii člověka“; spíše se jedná o volné hnutí s kořeny ve středověké rétorické tradici a s cílem oživit jazyk a písemnictví klasického starověku. Humanisté nebyli filosofové, nýbrž vzdělanci a literáti.“⁵⁴

Naopak termín „humanista“ (*humanitatis*) lze vysledovat již v renesanci samotné. Tento výraz se obvykle používal v národních obměnách v 16. století pro profesory, učitele či žáky *studia humanitatis* a přetrval až do 18. století. *Studia humanitatis* jsou tedy odvozeninou od termínu *humanitatis*.⁵⁵ Za humanisty se, jak již bylo zmíněno, považují hlavně univerzitní učitelé, kteří se snaží znovuobnovit antickou vzdělanost, a proto se jejich vzory stávají starověcí autoři. Kromě učitelů tento pojem zahrnuje také sekretáře, diplomaty, úředníky atd. Byli velmi žádaní,

⁵¹ NELSON, E. Greek nonsense in More's Utopia. In: *The Historical Journal*, s. 902.

⁵² KRISTELLER, P. O. *Renaissance thought and its sources*, s. 22.

⁵³ HANKINS, J. *Renesanční filosofie*, s. 47.

⁵⁴ Tamtéž, s. 48.

⁵⁵ KRISTELLER, P. O. *Renaissance thought and its sources*, s. 22.

jelikož dokázali svou vzdělanost využít při formulaci úředních listin, slavnostních řečí, historických pojednání a dalších literárních žánrů. Humanisté také psali svá vlastní díla, která měla za cíl především ukázat jejich vlastní vzdělanost a sečtělou. Šlo hlavně o dopisy, u kterých se předem počítalo s jejich zveřejněním, ale i básně či povídky napodobující styl starověkých autorů.⁵⁶

Humanisté se na univerzitách zaměřovali na studium pěti hlavních oborů – „*studia humanitatis*“ – gramatika, rétorika, poetika, historie, morální filosofie. Za nejdůležitější z nich se považovala gramatika, která byla založena na studiu latiny a napodobování antických autorů. Latina se stala nezbytnou pro jakákoli další studia, jelikož i nadále zůstávala jazykem církve, akademické obce i jazykem mezinárodních jednání.⁵⁷ I v dalších oblastech – rétorice, poezii a historii - šlo především o imitaci starověké vzdělanosti. Největším vzorem byl především Cicero. Podle něj se stylizovala korespondence, slavnostní řeči, projevy i teoretické dialogy.⁵⁸ Nejdůležitějšími prostředky studia rétoriky se staly dopis a řeč, zejména pro své praktické využití. Dopis nesloužil jen jako prostředek komunikace, ale člověk se v něm mohl dozvědět o novinkách, politických prohlášeních nebo i o krátkých pojednáních na různá témata. Právě proto byli pisatelé dopisů velmi žádaní i dobře placení. Jelikož psali dopisy za vládců či jiné významné osobnosti, pomáhali jim tak vytvářet určitou společenskou prestiž. I druhý prostředek rétoriky – mluvená řeč - se těšil velké oblibě. Řeč sloužila jako forma zábavy, např. při divadelních představeních či recitacích básní, ale bývala vyžadována i jako součást programu např. při svatbách, pohřbech, akademických i veřejných událostech.⁵⁹ Poslední složkou humanitních studií bylo studium zaměřené na morální filosofii. Humanisté tímto vyjadřovali svůj zájem o morální a lidské problémy. Morální filosofie se objevovala především prostřednictvím traktátů a dialogů, které se zabývaly velkým množstvím témat od

⁵⁶ HANKINS, J. *Renesanční filosofie*, s. 49.

⁵⁷ KRISTELLER, P. O. *Osm filosofů italské renesance*, s. 149.

⁵⁸ COPENHAVER, B. SCHMITT, Ch. B. *Renaissance philosophy*, s. 25.

⁵⁹ KRISTELLER, P. O. *Osm filosofů italské renesance*, s. 150-151.

štěstí, dobra přes jednotlivé ctnosti, neřesti, vášně až po povinnosti vládařů, občanů, manželů a mnoha dalšími tématy.⁶⁰

Cílem *studia humanitatis* je přinášet potěšení a zkrášlovat život. Mají ale i praktický užitek. Lidé se studiem stávají ctnostnějšími a výřečnějšími. Díky humanitním vědám se tak člověk může ujmout moci, ale i v případě, že se tak nestane, může být spokojen, jelikož se z něj stal lepší občan. Základem je obrat do minulosti. Musíme si brát příklad z antické kultury, neboť byla nejlepší a nic lepšího už nás nečeká. Humanisté se řídili zásadou „*nihil novum dicere*“, tedy doslova: neříkat nic nového. Antická vzdělanost je neopakovatelná, lze ji pouze napodobit.⁶¹

Za vůbec prvního humanistu je považován Francesco Petrarka (1304-1374). Petrarka nebyl spokojen se světem, do kterého se narodil, a proto požadoval obnovu antického vědění, které bylo ve středověku ztraceno či opomíjeno. Mnoho dalších humanistů si z něj bralo příklad a pokračovalo v kritice středověku, středověké filosofie a středověkého jazyka. O tom všem Petrarka prohlašoval, že je barbarské a nekultivované.⁶² Důležitým prvkem humanismu je kritika scholastiky rozvíjené především na univerzitách v západní Evropě. Její jednota byla zajištěna skrze tehdejší institucionální síť – církve, univerzity a mnišské řády. Výuka byla velmi závislá na tradicích. Autority byly v podstatě zprostředkovatelé, kteří měli za úkol zajistit přenos pravdy, která vždy vycházela z textů. Scholastický systém se opíral o metody argumentace, které čerpaly zejména z Aristotelových logických spisů. Cílem toho systému bylo harmonizovat rozpory ve výpovědích autorit. Dle Hankinse je cílem scholastického myšlení „*proměnit nesoulad v harmonii*“.⁶³ Humanisté viděli jejich logiku jako barbarskou, neelegantní a především postrádající jakoukoli užitečnost pro člověka. Doslova pohrdali scholastickým univerzitním vzděláváním. Scholastika dává přednost Bohu před pohanskou učeností. Učenost je v tomto smyslu podřízena spáse duše a snažení dosáhnout spokojeného posmrtného života. Užitečná může být pouze,

⁶⁰ KRISTELLER, P. O. *Osm filosofů italské renesance*, s. 153.

⁶¹ HANKINS, J. *Renesanční filosofie*, s. 50.

⁶² COPENHAVER, B. SCHMITT, Ch. B. *Renaissance philosophy*, s. 28.

⁶³ MAZZOCCO, A. *Interpretations of renaissance humanism*, s. 130-131.

pokud nás vede k poznání bible. Teologie tak byla nadřazena filosofii – „filosofie služkou teologie“.⁶⁴

Zvláštním případem je tzv. biblický humanismus, jinak označován také jako křesťanský humanismus. Tato specifická forma renesančního humanismu se zabývá především otázkami zbožnosti a církevního života. Obrací pozornost k dosud nezkažené křesťanské zbožnosti v prvních staletích církve a samozřejmě k Písmu. Biblickým humanistům šlo o nápravu soudobé církve a teologie pomocí spojení *studií humanitatis* s náboženskými *studiis divinitatis*. Jejich cílem bylo dospět k lepšímu výkladu klasických autorů a tím k co nejpůvodnějším textům.⁶⁵ Díky velkému zájmu biblických humanistů o jazyky církve (tzn. řečtina, hebrejščina a latina) docházelo k zakládání tzv. kolegií tří jazyků (*Collegium trilingue*), na nichž se tyto jazyky vyučovaly. Nejvýznamnější osobností této formy humanismu byl Erasmus Rotterdamský. Právě on se zasloužil o založení *Collegium trilingue* v Lovani roku 1517, které fungovalo jako soukromá instituce jen volně spojená s univerzitou.⁶⁶ Erasmus byl autorem obrovského množství děl. Kvůli jednomu z jeho nejznámějších – *Chvále bláznovství* (*Moriae encomium id est stultitiae laus*, 1511) – si vytvořil mnoho nepřátel zejména v teologických kruzích. *Chvála* vzbuzuje pozornost svou satirou a kritikou, proto musel Erasmus čelit neustálým útokům ze strany konzervativců. Líčí totiž svět „jako velké jeviště všeobecného bláznovství, a to ústy bláznivosti samé, která pronáší chválu na svou vlastní užitečnost“.⁶⁷

Ze strany veřejnosti byli humanisté považováni za filosofy, ale humanisté samotní se za ně nepovažovali. Filosofie pro ně byla jen jedním z filosofických žánrů. Za nejdůležitější považovali oblast morální filosofie, která byla zaměřena na lidský život a tudíž prospěšná. Ostatní obory jako metafyzika či filosofie přírody aj. byly ignorovány nebo dokonce podrobeny posměchu. Humanisté spíše přispívali k rozvoji filosofie, než aby vytvářeli svá vlastní originální filosofická učení. Radili filosofům, aby se obraceli na vládnoucí vrstvy, a vštěpovali jim uvážlivost a další ctnosti.

⁶⁴ HANKINS, J. *Renesanční filosofie*, s. 68.

⁶⁵ SANETRŇÍK, D. Reformní theolog Erasmus Rotterdamský. In: ERASMUS, R. *O svobodné vůli*, s. 11.

⁶⁶ Tamtéž, s. 12.

⁶⁷ Tamtéž, s. 17.

Současně požadovali, aby se filosofie vymanila z područí teologie a byla pozvednuta na stejnou úroveň.⁶⁸ Renesanční humanismus tak není filosofickým systémem, i přesto, že se jednou filosofickou oblastí zabývá – morální filosofií. Jedná se spíše o kulturní a vzdělávací program, který klade důraz na rozvoj omezené oblasti studia, především literatury.⁶⁹

S ohledem na postoj humanistů k politice je lze rozdělit na dvě skupiny. Jednu skupinu lze označit jako „republikánství“ (*republicanism*). Ti tvrdí, že na vládě by se mělo podílet více lidí, aby bylo panovníkovi znemožněno přejít k tyranii, jelikož více lidí ve vládnoucí vrstvě nutí panovníka k spravedlivému a ctnostnému chování. V dochovaných dílech římských autoři touží po obnově římské republiky, jakožto vlády konzulů, senátu a tribunů. Tito autoři jsou zastánci myšlenky, že „*pouze svobodní lidé budou spolehlivě vyžadovat, aby si jejich vládcí počínali spravedlivě a ctnostně. Stručně řečeno, svoboda je nutným předpokladem zodpovědnosti.*“⁷⁰ Za nejvýznamnější obhajobu republikánské teorie je považována *Chvála města Florencie* (1403-1404) Leonarda Bruniho. V tomto díle je vychvalován římský lid, který založil Florencii v době, kdy byl Řím doposud nezkažen zavedení principátu. Jednoznačně nejlepší republikánské zřízení je právě to florentské, ve kterém je zajištěna spravedlnost, především díky tomu, že ve vládě se nikdo nevyvyšuje nad ostatními. O pořádek ve městě se stará devět vládců, kteří mají svou funkci pouze na dva měsíce, což zabraňuje pokusům o tyranskou nadvládu.⁷¹

Druhou skupinou se stali tzv. „občanští humanisté“, kteří naopak vyzdvihovali řeckou kulturu, etiku a politiku. Tato skupina se formovala v Anglii kolem Erasma počátkem 16. století. Jejimi dalšími představiteli byli John Colet, William Grocyn, Thomas Linacre, William Lily, Richard Pace a Thomas More. Výsledkem jejich práce bylo roku 1516 Erasmovo dílo *Novum instrumentum*, jakožto oprava Nového zákona pomocí nově získaných filologických znalostí. Erasmus byl kvůli tomuto spisu obviněn z kacířství a dílo se stalo podnětem pro vznik kulturní války o nadřazenost

⁶⁸ HANKINS, J. *Renesanční filosofie*, s. 69-70.

⁶⁹ KRISTELLER, P. O. *Renaissance thought and its sources*, s. 22.

⁷⁰ NELSON, E. Vladař jako filosofický problém. In: HANKINS, J. *Renesanční filosofie*, s. 430.

⁷¹ Tamtéž, s. 432-433.

Řecka nad Římem.⁷² „Podle Erasma Evropa od Říma zdělila dva patologické rysy: oblibu slávy a oblibu bohatství.“⁷³ Bohužel snaha dosáhnout slávy vede nevyhnutelně k válce a podle druhého rysu je společenské postavení určováno na základě bohatství. Erasmus se inspiroje Platónem a řešení nachází ve společném vlastnictví. Podle něj „*Nejblaženější stav společenství tkví ve společném vlastnictví všeho...Kdyby jen bylo možné o tom smrtelníky přesvědčit, odešly by v tom okamžení válka, závist a podvod z našeho středu*“.⁷⁴ Thomas More teorii společného vlastnictví dále rozvíjí ve své *Utopii* (1516), která se tak stává nejpropracovanějším dílem vyjadřujícím tuto myšlenku vůbec. *Utopie* propaguje helénství a kompletně zavrhuje celé republikánské myšlení. Např. vypravěč Rafael Hythlodaios, od kterého získáváme popis ostrova, Utopijským doporučuje jen řecké písemnictví. „...*podotýká, že jazyk Utopijských je spřízněn s řečtinou. Tuto úctu k řečtině More v celém textu posiluje obratným využíváním řeckých jmen.*“⁷⁵ Inspirován Platónem More požaduje vládu nejlepších, kteří dokážou krotit své vášně a zajistit svobodu ostatním. Předpokladem řecké tradice je také účelem veškerého lidského snažení, kterým nemá být sláva, nýbrž blaženost (*eudaimonia*).⁷⁶

⁷² NELSON, E. Greek nonsense in More's Utopia. In: *The Historical Journal*, s. 897.

⁷³ NELSON, E. Vladař jako filosofický problém. In: HANKINS, J. *Renesanční filosofie*, s. 435.

⁷⁴ ERASMUS, R. Opera omnia, s. 84, 61. In: HANKINS, J. *Renesanční filosofie*, s. 436.

⁷⁵ NELSON, E. Vladař jako filosofický problém. In: HANKINS, J. *Renesanční filosofie*, s. 437.

⁷⁶ Tamtéž, s. 437.

4 Utopie jako žánr

Thomas More na počátku 16. století poprvé použil slovo „utopie“ jako vyjádření své představy o ideální organizaci společnosti, když tak nazval svoje dílo *Knížka vpravdě zlatá a stejně užitečná jako zábavná o nejlepším stavu státu a o novém ostrově Utopii* (1516). Tedy „Slovo utopie je slovo umělé a označuje místo, které neexistuje.“⁷⁷ Utopie vždy souvisí s dějinným kontextem, vždy se vztahuje k určité době, k určitým autorovým názorům i k ideálům doby, ve které je navrhována.⁷⁸ Z etymologického hlediska se jedná o složeninu dvou řeckých slov - „*topos*“ jako místo a záporka „*u*“. Dohromady je to tedy místo, které neexistuje, místo, které nikde není. Autoři se ve svých utopických dílech snaží většinou zajistit sociální a politickou rovnost a pokouší se vyřešit problémy své doby. Většinou práce obviňují existující kultury nebo alespoň vyjadřují nespokojenost s normami a praktikami vládnoucí třídy.⁷⁹ Za jedno z nejvlivnějších utopických děl je považována Morova *Utopie*, která není výjimkou. Celá kniha může na čtenáře působit jako jeho kritika Anglie, jakožto státu, církve a ekonomiky. Morova *Utopie* pojmenovala žánr a je vzorem pro takovýto typ literatury. Podle Rothsteina žádná jiná práce od Platónovy *Ústavy* neměla dlouhotrvající efekt, ani nesloužila jako vzor.⁸⁰

Utopie se ze strany společnosti netěšily příliš velké vážnosti, spíše byly přijímány s pohrdáním. V *Blackwellově encyklopedii politického myšlení* je uvedeno, že i přes tuto skutečnost plní v politickém myšlení dvě důležité funkce. Za první „*otevřeně kritizují existující politické a společenské uspořádání spíše z radikální než z reformistické perspektivy*“. A v druhé řadě „*přinášejí nové ideály a ukazují, jak by tyto ideály mohly být realizovány v jiném typu společnosti*.“⁸¹

Skoro každá vize perfektního světa pochází od poutníka, který narazí na skrytou utopii. Ta se v ideálním případě nachází na těžko dostupném místě. Většinou se jedná o ostrovy, hory, pouště apod., které zajišťují izolovanost čili jakousi ochranu před

⁷⁷ HALADA, J. *Předmluva*. In: MORE, T. *Utopie*, s. 7.

⁷⁸ Tamtéž, s. 7.

⁷⁹ BARCK, K. *Filozofický slovník. Díl [2.], O-Z*, s. 347.

⁸⁰ ROTHSTEIN, E. *Visions of utopia*, s. 61.

⁸¹ *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*, s. 543.

okolním zkaženým světem. Díky této vlastnosti utopie nemusí řešit problémy týkající se vnějších vztahů. Navíc na tomto odlehlem místě vzniká uzavřený svět, ve kterém platí zvláštní zákony. Nikdy se nedozvíme, jak se tam člověk dostal, ani odkud se vzaly tamní zákony. Dalším typickým rysem utopie je mimočasovost. Přítomnost se již nedá změnit a minulost i budoucnost jsou neznámé, jelikož vývoj v utopii je nemožný.⁸²

Nyní se vraťme k náhodnému návštěvníkovi, který se setkává s utopií. Místní rodák ho postupně zasvěcuje do tamních způsobů. Dostává přednášky o tom, jak spory a závist jsou eliminovány a naopak nadbytek a radosti jsou zajištěny. Rothstein uvádí, že ačkoli by se tyto utopie mohly zdát nedostupnými fantaziemi, nejsou to nemožná místa tak jako Nezemě Petra Pana nebo Tolkienův Lothlorien. Utopie představují ideál, k němuž by měl pozemský svět dospět – jsou to příklady, jak se k tomuto ideálu dopracovat. Jsou vizemi toho, co by mělo být, i když ukazují, co by být nemělo. Zajímáme se o utopie, protože mají důsledky pro tento svět – upozorňují na to, co by mělo být změněno. Většinou mají utopie spíš kritický charakter.⁸³ Tyto kritické práce vyjadřují, jak již bylo řečeno, nespokojenost s normami a praktikami existujících kultur.

Pro Mora i mnoho dalších je základním principem ideálního státu rovnost. Předpokládají, že pokud si budou všichni rovni, tzn. budou mít stejná práva i majetek, budou všechny zdroje závisti a konfliktů eliminovány.⁸⁴ Ale požadavky společného vlastnictví vždy povedou ke kritice stávajícího stavu společnosti. Utopická díla v každém případě pramení z nespokojenosti s existující společností.⁸⁵

⁸² AÍNSA, F. *Vzkříšení utopie*, s. 21-22.

⁸³ ROTHSTEIN, E. *Visions of utopia*, s. 2-3.

⁸⁴ Tamtéž, s. 5.

⁸⁵ *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*, s. 544.

5 Utopie Thomase Mora

Dílo Thomase Mora se stalo vzorem pro většinu dalších autorů zabývajících se smyšlenými společnostmi. *Utopie* obsahuje velmi ostrou kritiku vlády i zákonů Tudorské Anglie. Jejím hlavním cílem je pomocí provokace přimět čtenáře k zamyšlení se nad nespravedlností panující v tehdejší společnosti. Myšlenka vydání *Utopie* vznikla roku 1515, kdy byl More vyslán králem Jindřichem VIII. do Flander, kde se seznámil s holandským humanistou Petrem Aeigidiem. Tomu pak přislíbil vydání rukopisu. Při své obchodní cestě potkal mnoho dobrodruhů a námořníků. Z jejich vyprávění o dobrodružstvích, vzdálených kulturách a zámořských plavbách se zrodila myšlenka vytvořit společnost založenou na absolutní spravedlnosti. Morovým cílem bylo vymyslet kulturu opovrhující násilím, která bude založena především na absenci soukromého vlastnictví. Na naléhání Erasma *Utopie* poprvé vychází v latině roku 1516 v Lovani u Thierry Maertense pod názvem *Knížka vpravdě zlatá a stejně užitečná jako zábavná o nejlepším stavu státu a o novém ostrově Utopii*. Spis okamžitě zaznamenává úspěchy a rozšiřuje své pole působnosti do celé řady dalších evropských států.⁸⁶ More ani neusiloval o vydání *Utopie* v angličtině, jelikož dílo obsahovalo i velmi ostrou kritiku královské politiky, bylo vhodnější jej ponechat v mrtvém jazyce vzdělanců.⁸⁷

Knihy *Utopie* se skládá ze dvou částí. Předmluva je psaná jako dopis příteli Petru Aegidiovovi, kterého poznal při své návštěvě Antverp. V dopise More žádá, aby si Petr přečetl jeho spis a napsal mu k němu své připomínky. První část je pojmenována jako *Řeč znamenitého Rafaela Hythlodaia o nejlepším stavu státu*. Petr Aegidius Mora seznámí s fiktivní postavou Rafaela Hythlodaia. Pomocí jeho dojmů je v knize vylíčen a především kritizován stav tehdejší Anglie. Kritice je zde podrobeno především ohrazování, které More považoval za zhoubu Anglie. Ve druhém díle *O ostrově Utopii* obecně pak Hythlodaios detailně popisuje ideální ostrov. More se při psaní *Utopie* zřejmě nechal inspirovat Erasmem a jeho *Chválou bláznovství*, neboť ten „si přál, aby

⁸⁶ TAMPIEROVÁ, H. *Thomas More – státník a teolog*, s. 60.

⁸⁷ KŘIVSKÝ, P. Doslov. In: MORE, T. *Utopie*, s. 125.

vyličení ideální země „společnosti moudrých“ následovalo po jeho „zemi bláznů“ a kontrastovalo s ní⁸⁸.

Jak již bylo zmíněno, *Utopie* propaguje helénské myšlení. More v ní v hojně míře využívá řeckých jmen. Již samotný název díla pochází z řečtiny, *utopia* jakožto „žádné místo“. Mohlo by jít ale i o slovní hříčku se slovem *europia*, které naopak znamená „dobré místo“. I jméno fiktivní postavy vypravěče Rafaela Hythlodaiia je složeninou dvou řeckých slov *hythlos* (tlach) a *daios* (znalý). Dohromady by se to dalo přeložit jako „učený v nesmyslech“, což naznačuje smyšlenost Utopie. Naopak ale křestní jméno Rafael znamená v překladu „léčitel boží“. Je ale složité říci, co těmito slovními hříčkami More zamýšlel.⁸⁹

Hythlodaios tedy funguje jako distributor nesmyslů. Vše co popisuje ze svých cest, nese smyšlené a neexistující názvy pocházející z řečtiny. Hythlodaios vypráví o smyšleném národě Polyleritů z Persie, u kterých našel nejvhodnější řešení, jak trestat zloděje. More složil dvě řecká slova, a to *poly* (mnoho) a *léros* (tlach). Kdybychom název tohoto národa chtěli doslovně přeložit, jednalo by se o Mnohotlachy.⁹⁰ V souvislosti s kritikou vládců a jejich zájmu o válku se Hythlodaios zmiňuje o Achorijském národu. Jedná se také o smyšlené jméno smyšleného národa. Je to složenina dvou řeckých slov „*a-*“ (ne, bez) a „*chóros*“ (prostor, půda), dohromady tedy asi Bezzemci. Dále More využívá řečtinu i v názvech měst, řek i úředních funkcí. Například „staroutopijský“ výraz pro úředníka *syfograntus* skrývá další etymologickou hádanku. Podle poznámek Bohumila Ryby, při odtržení koncovky „-tus“ a následného přečtení odzadu dostaneme výraz „nargofys“. Po převedení do anglického jazyka získáme „nark office“, což v překladu znamená slídící úřad. Toto označení je velmi příhodné, jelikož úkolem syfograntů bylo především dohlížet na to, aby nikdo nezahálel. I další smyšlené názvy vycházejí z řečtiny. Hlavní město Utopie Amaurotum je vytvořeno z řeckého *amauros*, tedy tmavý. Také řeka protékající ostrovem Anydrus je odvozená od slova *anydriá*, které v překladu znamená nedostatek vody. Etymologický význam většiny názvů v Utopii podporuje čtenáře, aby nabyl

⁸⁸ KŘIVSKÝ, P. Doslov. In: MORE, T. *Utopie*, s. 124.

⁸⁹ *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*, s. 324.

⁹⁰ NELSON, E. Greek nonsense in More's Utopia. In: *The Historical Journal*, s. 890.

dojmu o její neskutečnosti. More tak naznačuje svůj pesimismus týkající se existence natolik dokonalé země.⁹¹

More v rámci Utopie vytvořil i svůj vlastní pojem – oligopol, který používá v souvislosti s kritikou ohrazování. I tento výraz pochází z řečtiny, konkrétně z řeckého slova *óligos*, který znamená málo. Pojmem oligopol je míněn prodej v rukou malého počtu lidí, jehož výhodou je libovolné nastavování ceny. More toto umělé slovo vytvořil k pojmu monopol, který znamená výhradní prodej.⁹²

I přes velmi ostrou kritiku tehdejší Anglie, je podivuhodné, jakou mírou se s ní Morův popis Utopie svým geografickým uspořádáním shoduje. Utopie je stejně jako Anglie ostrovem. Skládá se z 54 měst. More se zřejmě nechal inspirovat počtem anglických hrabství, kterých v tehdejší Anglii bylo také 54. I Utopijské hlavní město Amaurotum s protékající řekou Anydrus by mohlo připomínat Londýn s Temží. Tato skutečnost by se dala vyložit jako Morova snaha přimět společnost k zamyšlení se nad současným stavem ve společnosti. Chtěl tak nejspíš vytvořit Utopii jako vzor, podle kterého by se Anglie mohla zdokonalovat. Znamená to tedy, že More úplně nezavrhl její nápravu. Dává tímto Anglii naději na zlepšení stavu společnosti.⁹³ Co se Utopie týče, byl si vědom nereálnosti tohoto projektu a jeho skepse se odráží i v jeho díle. Proto je *Utopie* ukončena větou: „*přiznávám, že je ve státě Utopijských mnoho věcí, které bych si po pravdě pro naše obce spíše přál, nežli doufal v jejich uskutečnění.*“⁹⁴

⁹¹ KŘIVSKÝ, P. Doslov. In: MORE, T. *Utopie*, s. 128.

⁹² MORE, T. *Utopie*, s. 37.

⁹³ KŘIVSKÝ, P. Doslov. In: MORE, T. *Utopie*, s. 129.

⁹⁴ MORE, T. *Utopie*, s. 119.

5.1 Hédonismus

Po první kritické části *Utopie* More přechází k popisu pozitivních rysů šťastné komunity. Zemi objevil Utopus, který si ji byl schopen podmanit. Právě on naplánoval velmi rozsáhlý projekt, pomocí kterého se mu podařilo oddělit svou zemi od pevniny. Výsledkem byl ostrov, který se stal díky své izolovanosti výhodnějším místem pro sociální experiment. Jak už bylo řečeno, typickým rysem utopií jsou odlehlá místa, která tvoří bariéru před okolním světem a autoři tak nemusí řešit problém týkající se zahraničních vztahů.⁹⁵ Utopičtí myslitelé mají za úkol řešit kritizovat a také usilovat o reformu dvou základních sociálních elementů, a to ekonomiky a rodiny. More považuje rodinu jakožto centrální ekonomickou sílu za vůbec nejdůležitější z celého středověkého uspořádání. Nutno podotknout, že jeho *Utopie* není zrovna „feministickým rájem“, jelikož ženy jsou zde podřízeny svým manželům. Např. před svátky musí ženy klečet před svými manžely tak, jak to dělají děti před svými rodiči, a žádají odpuštění za své chyby a hříchy.⁹⁶ Ale v podstatě „*V Utopii vládla svornost, hojnost a jistota, v oné zemi nikdo nemohl být chud'asem nebo žebrákem. Celý ostrov jako by byl jedinou velkou rodinou.*“⁹⁷

More popisuje společenské vztahy velmi detailně. Každá obec se skládá ze šesti tisíc rodin. Žádná z nich nesmí přesáhnout ani klesnout pod přípustný počet členů domácnosti. Rozmezí je stanoveno od deseti do šestnácti členů. V případě nadpočetnosti domácnosti lze dospělé převést do jiné rodiny.⁹⁸ Převádění se používá i při přesažení počtu obyvatelstva celého ostrova. V takovém případě se nadbyteční obyvatelé vyšlou na nejbližší pevninu. Setkají-li se při zřizování osady s odporem tamních domorodců, dochází k válce. More vysvětluje, že válka není započata za účelem zabrat si, co nejvíce půdy, ne kvůli chamtivosti, ale proto, že národ půdu nepoužívá. Pokud ji nepoužívají, nepotřebují ji, kdežto Utopijští ano, a proto mají nárok ji zabrat. Kdyby snad na ostrově došlo k nečekanému úbytku obyvatelstva, jsou občané z osady povolání zpátky. Co se týče vztahů nadřazenosti a podřazenosti

⁹⁵ ROTHSTEIN, E. *Visions of utopia*, s. 62.

⁹⁶ Tamtéž, s. 63.

⁹⁷ KŘIVSKÝ, P. Doslov. In: MORE, T. *Utopie*, s. 130.

⁹⁸ MORE, T. *Utopie*, s. 68.

v rodině, jak již bylo řečeno, ženy jsou podřízeny mužům, děti rodičům a všeobecně platí, že mladší jsou povinni starším. V čele rodiny stojí její nejstarší člen.

V Utopijské společnosti neexistují žádné třídy, jelikož všichni jsou si zde rovni. Jistou výjimku v její jednotné struktuře představují úředníci a otroci. Úředník, kterému se říká syfogrant, má na starost dohled nad třiceti rodinami, které si ho zvolí do svého čela. Syfograntů je celkem dvě stě a ve své funkci setrvávají jeden rok. Mimo jiné mají za úkol tajným hlasováním volit panovníka, konkrétně jednoho ze čtyř předem navržených lidem. Další funkcí na ostrově je tranibor, který dohlíží na deset syfograntů a jejich rodiny. Ti se každý třetí den scházejí s panovníkem, kde řeší státní záležitosti a případné spory. „*Do senátu přibírají vždy dva syfogranty, a to každý den jiné...Radit se o společných záležitostech mimo senát nebo mimo veřejné schůze syfograntů trestá se smrtí.*“⁹⁹ Schůzemi syfograntů se zabraňuje situaci, kdy by se chtěl panovník spolčit s tranibory a nastolit tyranii.¹⁰⁰

Úředník může narušit soukromí každého. Je povinen hlídat každou odchylku od přípustnosti. More pomocí Hythlodaia popisuje, že každý pracoval, dokud byla práce plánovaná, protože nikdo neunikl bdělému oku úředníků. Tvrdí, že před kontrolou se nelze schovat. Morova *Utopie* zakazovala hostince, nevěstince a další případná tajná místa k setkávání.¹⁰¹ Přesto bylo soužití Utopijských nanejvýš přátelské. Úředníci bývali označováni jako „otcové“. Úctu si nikdy nevynucovali, vzdávala se jim dobrovolně. Zřetelné zákony, kterým rozuměl absolutně každý, toto soužití podporovaly. Díky srozumitelnému výkladu zákonů si každý uvědomoval svá práva a povinnosti, a proto (prakticky) nikdy nedocházelo k jejich porušování.¹⁰²

Druhou výjimku představovali otroci. „*Ani otroci netvořili společenskou třídu: rekrutovali a doplňovali se především z řad trestanců, jejich „stav“ nebyl doživotní a nevyplývaly z něj žádné důsledky pro jejich rodiny.*“¹⁰³ More chtěl tímto způsobem vyřešit problém týkající se kriminality a anglického soudnictví 16. století. Otrokem se

⁹⁹ MORE, T. *Utopie*, s. 69.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 63.

¹⁰¹ ROTHSTEIN, E. *Visions of utopia*, s. 63.

¹⁰² MORE, T. *Utopie*, s. 94.

¹⁰³ KŘIVSKÝ, P. Doslov. In: MORE, T. *Utopie*, s. 132.

člověk na Utopii mohl stát třemi způsoby. Za prvé se tak mohl stát jako válečný zajatec, ale jelikož se Utopijští snažili válkám vyhýbat, nestávalo se tak příliš často. Druhým důvodem mohl být zločin spáchaný na ostrově Utopie. Poslední část otroků tvoří většina. Jsou to ti, kteří jsou dovezeni od jiných národů. Jsou tak odsouzeni k tomu odpracovat si trest u Utopijských, kteří je dostávají zdarma, pokud o ně požádají či je za nízkou cenu odkoupí. Zrušení otroctví nevykresluje More ani ve své *Utopii*. Zato ale usiluje o dodržování lidských práv.¹⁰⁴

Sociální vztahy hrály velmi důležitou roli v konstrukcích ideálního světa. Šťastné soužití celé této komunity zajišťoval hédonismus, jelikož základem utopijské morálky bylo žít ve shodě s ním. Znamenalo to, že lidské štěstí Utopijští nacházeli v rozkoši a cílem jejich života se stala blaženost. Podle Mora se morální zlo na ostrově omezovalo hlavně pomocí filosofie, náboženství a moudrých institucí.¹⁰⁵ Rozum samotný nám totiž nemůže vysvětlit, v čem lidské štěstí spočívá, proto se musí spojit s náboženstvím. Utopijská společnost se v náboženství řídí dvěma principy. První, že lidská duše je nesmrtelná a díky božským silám zrozena ke štěstí. Druhý princip vychází z víry v existence v posmrtný život. Utopijští věří, že pozemský život se promítá do posmrtného, tedy že naše skutky ovlivňují po smrti naše další osudy. Věří, že jsou stanoveny tresty za hříchy a odměny za ctnost. Pokud tohle lidé pochopí, jsou dále vedeni samotným rozumem k tomu, aby vedli svůj život, co nejradostněji.¹⁰⁶

Ne v každé rozkoši ale spočívá štěstí. Utopijští rozlišují duševní a tělesné rozkoše. „*Duši přiznávají rozum a ono sladké potěšení, které se rodí z pozorování přírody. K tomu přidávají vzpomínky na život dobře prožitý a nepochybnou naději v budoucí dobro.*“¹⁰⁷ Duševní ctnosti jsou pokládány za nejdůležitější. Tělesné rozkoše zahrnují zaprvé ty, díky kterým jsou uspokojeny naše smysly. Může jít např. o jídlo, pití, plazení dětí, hudbu atd. Druhým typem tělesných rozkoší jsou takové, které napomáhají našemu tělu k vyrovnanému a klidnému stavu. Za největší rozkoš je

¹⁰⁴ MORE, T. *Utopie*, s. 90.

¹⁰⁵ KŘIVSKÝ, P. Doslov. In: MORE, T. *Utopie*, s. 132.

¹⁰⁶ MORE, T. *Utopie*, s. 79.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 84.

považováno zdraví, jelikož je základem všech ostatních rozkoší.¹⁰⁸ Na nejnižší stupně rozkoše Utopijští řadí záliby v drahých kamenech a zlatě, jelikož jejich vlastnictví nám nepřináší žádné potěšení. Spíše jen žijeme ve strachu, abychom o ně nepřišli. Hythlodaios vypráví, že ze zlata a stříbra jsou zhotovovány jen ty nejšpinavější nádoby a okovy pro otroky. Zlatem jsou ověšováni jen zločinci a drahými kameny Utopijští zdobí jen malé děti. Až vyrostou, samy si uvědomí, jak jsou takovéto tretky bezcenné a odloží je. Další pro Utopijské podřadnou rozkoší je například lov zvěře, neboť občané Utopie soudí, že pohled na krev nám nemůže přinášet žádný pocit rozkoše. Řezničina spadá pod otrocké práce a lov je považován za její nejnižší součást.¹⁰⁹

Velký problém pro hédonistický režim představovala smrt. Kdyby Utopijští zjistili, že po smrti je nic nečeká, byla by Utopie velmi ohrožena, a to ze dvou důvodů. Jelikož by to znamenalo konec všem potěšením, lidé by se upnuli pouze na svůj vlastní pozemský život a odmítali by pomoci ostatním. Druhým důvodem by byl strach, kvůli kterému by se narušila rovnováha duševních rozkoší, na kterých závisí život. Narušení této rovnováhy by vedlo k obrácení pozornosti k tělesným rozkoším, což by narušilo celý hédonistický systém. Řešením je náboženství. Právě to pomáhá zmírňovat oba tyto problémy a odstraňovat tak strach ze smrti.¹¹⁰

Utopijští dokonce schvalují i eutanazii, což je důkazem, že náboženství plní svou funkci a s jeho pomocí je odstraňován strach ze smrti. Pokud někdo onemocní nevyлéčitelnou nemocí nebo takovou, která člověka jen mučí a omezuje v jeho životě, neměl by se smrtí otálet. Života se může zbavit sám nebo dát souhlas ostatním, aby ho tímto zbavili útrap. Proti své vůli nemůže být nikdo usmrcen. Člověk si bude jist, že jedná správně, jelikož tak bude jednat ve shodě s rozumem, čímž vyvázne z případného posmrtného trestu. Lidé překonávají strach ze smrti proto, že „*pokládají téměř všichni Utopijští za jisté a prokázané, že je očekává nesmírná blaženost; proto sice hořekují u každého pro nemoc, ale u nikoho neoplakávají smrt.*“¹¹¹ Přesto je volba zcela v rukou nemocného. I kdyby se člověk bránil odchodu z tohoto světa, ostatní se

¹⁰⁸ MORE, T. *Utopie*, s. 85.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 83.

¹¹⁰ NENDZA, J. Religion and Republicanism in More's Utopia. In: *The Western Political Quarterly*, s. 199.

¹¹¹ MORE, T. *Utopie*, s. 108.

mu snaží zpříjemnit zbytek života. Jiný případ je, když člověk spáchá sebevraždu bezdůvodně. Člověk na Utopii přece ani nemůže mít důvod, proč odejít z tak dokonalého světa, proto je na takové jedince pohlíženo s opovržením. Kdyby se přece jen někdo takový našel, není hoden ani pohřbu, ale jeho tělo by bylo vhozeno do močálu.¹¹²

5.2 Vzdělávání

Vzdělávání na Utopii zajišťuje šťastnou a mírumilovnou společnost. Pomocí vzdělávání občanů se Utopijští snaží omezovat úsilí o potěšení, aby se z života na ostrově nestal hon za potěšením, a aby Utopijští dosahovali potěšení pomocí těch správných prostředků. Cílem je, aby pochopili, že štěstí pramení z požitků snadněji dostupných, totiž z přírody. Největší ctností je žít podle přírody. Příroda nás nabádá k lidskosti. Tedy k tomu, abychom ostatním pomáhali odstraňovat smutek a navracet rozkoš. Nesmíme jiným připravovat žádné zlomyslnosti, jelikož získávat rozkoš na úkor někoho jiného je považováno za bezpráví. Naopak my bychom si měli raději něco odeprít a dopřát tak rozkoš i ostatním.¹¹³ Jelikož Utopijští jsou velmi skromným národem, ke štěstí na Utopii stačí málo. Hlavní je, aby se „*všem občanům dostávalo co nejvíce času pro svobodné vzdělávání ducha. Neboť v něm spočívá podle jejich přesvědčení životní štěstí.*“¹¹⁴

Na Utopii existuje skupina vzdělců, kteří jsou zproštěni práce, aby měli dostatek času vzdělávat se ve vědách. Tito lidé jsou voleni tajným hlasováním syfográtů na doporučení kněžích. Pocty být zvolen se dostane jen jedincům s výbornými vlohami a nadáním již od dětství. Zklame-li však jedinec naději, kterou do něj vložili, je přerazen zpět mezi pracující. Na ostrově totiž nikdo není definitivně

¹¹² MORE, T. *Utopie*, s. 90-91.

¹¹³ NENDZA, J. Religion and Republicanism in More's Utopia. In: *The Western Political Quarterly*, s. 200.

¹¹⁴ MORE, T. *Utopie*, s. 68.

přiřazen k nějaké skupině. Z této skupiny vzdělavců jsou vybíráni vyslanci, kněží, traniboři a také sám vladař.¹¹⁵

Jelikož se na Utopii každý věnuje práci pouze šest hodin denně, zbylý volný čas může každý využít po svém. Hythlodaios uvádí, že většina lidí věnuje tento čas na vzdělávání. Od rána probíhají přednášky, které jsou povinné pouze pro ty, kteří jsou speciálně vybráni pro studium. Zúčastnit se jich však může kdokoliv. Každý si pak volí jinou. Tu, o kterou má jedinec největší zájem.¹¹⁶ Nejvíce si cení lékařství, a to i přesto, že Utopijský národ není vystaven tak velkému počtu onemocnění jako ostatní národy. Při studiu lékařství pocítují Utopijští obrovskou rozkoš, která je spojena s přízní božských sil. Díky nim je totiž člověk schopen pochopit lidské tělo.¹¹⁷

I v oblasti vzdělávání lze nalézt stopy helénství. Hythlodaios vypráví o zaujetí Utopijských řečtinou. Podle něj se naučili řecky s ohromnou lehkostí, neboť jejich jazyk je řečtině velmi podobný. Dále popisuje, jak při další návštěvě přivezl obyvatelům ostrova mnoho děl, samozřejmě jen řeckých autorů. Sám More o Hythlodaiovi tvrdí, že je to „muž latinského jazyka ne neznalý, ale v řeckém přeučený. Řečtině se věnoval s větší horlivostí než latině proto, že se plně oddal filozofii a seznal, že v tomto směru není po latinsku psáno nic, co by mělo nějaký význam, kromě některých spisů Senekových a Ciceronových.“¹¹⁸ I More sám za sebe tvrdí, že v oboru filosofie „Římané nenapsali skoro nic“¹¹⁹

Vzděláváním a výchovou mládeže jsou na Utopii pověřeni kněží. Kněží pečují především o mravy a ctnost. Snaží se lidem vštípit, že duševní blaho je nadřazeno blahu tělesnému. To se jim daří díky tomu, že Utopijští věří, že za ctnostné jednání je čeká po smrti odměna v podobně nekonečné blaženosti. Právě kněží rozhodují o tom, co je a co není ctnostné. „Kněží řídí bohoslužby, pečují o náboženství a jsou takřka cenzory mravů. Pokládá se za velikou hanbu, je-li od nich někdo předvolán nebo

¹¹⁵ MORE, T. *Utopie*, s. 66-67.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 65.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 88.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 29.

¹¹⁹ MORE, T. Letter to Oxford, s. 220. In: HANKINS, J. *Renesanční filosofie*, s. 435.

*pokárán pro obvinění z nedostatečně spořádaného života.*¹²⁰ Kněží určují co je a není mravné a mohou občany pokárat. Pravomoc udělovat tresty jim však nenáleží. Tuto pravomoc mají jen úředníci či panovník. Ale mohou vyloučit nectnostné občany z bohoslužby. Pokud by se nějaké nectnosti dopustil sám kněz, senát nemá žádné právo jej potrestat. Na Utopii není úřadu, který by se těšil takové vážnosti jako kněží.¹²¹ Kněží jsou voleni lidem a v každém městě je jich pouze třináct, právě tolik, kolik je chrámů. Jejich počet je tak malý, aby lidem nezevšedněla důstojnost tohoto stavu, a také protože je velice obtížné nalézt více natolik dobrých lidí.¹²²

Je zajímavé, že More ve své Utopii duchovenstvo považuje za nejméně vážný stav, když vezmeme v úvahu jeho ironickou kritiku směřující prostřednictvím Hythlodaiia na anglické církevní hodnostáře. Ti se podle něj vyznačují zahálkou a parazitují na pracující vrstvě obyvatelstva stejně jako například šlechtici a tuláci.¹²³

¹²⁰ MORE, T. *Utopie*, s. 110.

¹²¹ NENDZA, J. Religion and Republicanism in More's Utopia. In: *The Western Political Quarterly*, s. 202.

¹²² MORE, T. *Utopie*, s. 111.

¹²³ Tamtéž, s. 66.

6 Závěr

Tato práce se zabývala intelektuální biografií jednoho z nejvýznamnějších renesančních myslitelů – Thomase Mora. Popsala jsem dobu, ve které More žil, a která měla bezprostřední vliv na vznik jeho *Utopie*. Upozornila jsem na jevy, které se staly předmětem kritiky v jeho díle, především ohrazování a služba panovníkovi. Těmito skutečnostmi se More zabývá ve své první části knihy *Řeči znamenitého Rafaela Hythlodai o nejlepším stavu státu*. Zaměřila jsem se na Morův život, zejména pak na jeho politickou kariéru a službu králi jakožto člena královské rady, tajemníka i lorda kancléře. Představila jsem Mora jako občanského humanistu, který spolu s Erasmem a dalšími anglickými humanisty vyzdvihuje helénskou kulturu a vystupuje proti republikánské tradici. Obecně jsem charakterizovala utopický žánr a uvedla jsem charakteristické rysy utopií.

Dále jsem se pokusila objasnit vznik *Utopie* Thomase Mora. More pomocí kritiky upozorňoval ostatní na nedostatky ve společenském i právnickém systému Anglie. I přes jeho značnou skepsi vůči nápravě společnosti, z jeho popisu ostrova Utopie vyplývá, že jsou si geograficky spíše podobné než rozdílné. Tato skutečnost značí určitou Morovu naději v nápravu Anglie. Jeho dílo lze rovněž vnímat jakožto vyvrcholení sporu o nadřazenost Řecka nad Římem. Z tohoto důvodu jsem se zaměřila na Morovo propagování helénské kultury. Dalším důvodem je fakt, že toto téma nebývá příliš reflektováno. More ve svém díle využívá velmi mnoho smyšlených názvů řek, měst i úřednických funkcí. Všechny tyto názvy jsou složeniny či odvozeniny slov pocházejících z řečtiny.

Dále jsem se v jeho *Utopii* soustředila na teorii hédonismu jakožto hlavního aspektu, který zaručuje šťastný život v celé komunitě. Tato teorie je dalším vystoupením proti republikánské tradici, jelikož se Utopijskou prioritou stala blaženost a ne sláva jako u republikánů. Dále jsem zmínila vzdělávání, které vede Utopijskou společnost tou správnou cestou k životnímu štěstí. Téma hédonismu by si dle mého mínění zasloužilo mnohem důkladnější zkoumání, které však přesahuje rámec bakalářské práce.

7 Seznam použité literatury

- AÍNSA, Fernando. *Vzkříšení utopie*. Brno - Host, 2007. ISBN 978-80-7294-214-5.
- ANDERSON, George Kumler. *Dějiny anglické literatury. Díl [1.]*. Praha - Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1963.
- BARCK, Karlheinz. *Filozofický slovník. Díl [2.], O-Z*. Praha - Svoboda, 1985.
- COPENHAVER, Brian; SCHMITT, Charles. *Renaissance philosophy*. New York – Oxford University Press, 1992. ISBN 0-19-289184-7.
- ELTON, Geoffrey Rudolph. *Angličané*. Praha - Nakladatelství Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-305-3.
- ERASMUS, Rotterdamský. *O svobodné vůli*. Praha - Oikoymenh, 2006. ISBN 80-7298-186-2.
- HANKINS, James. *Renesanční filosofie*. Praha - OIKOYMENH, 2011. ISBN 978-80-7298-418-3.
- GRAVES, Michael A. R. *Henry VIII. : profiles in power*. London – Pearson Education Limited, 2003. ISBN 0-582-38110-X.
- JOHNSON, Paul. *Dějiny anglického národa. Řevnice – Rozmluvy*, 2002. ISBN 80-85336-36-7.
- KRISTELLER, Paul Oskar. *Osm filosofů italské renesance*. Praha - Vyšehrad, 2007. ISBN 978-80-7021-832-7.
- KRISTELLER, Paul Oskar. *Renaissance thought and its sources*. New York – Columbia University Press, 1979. ISBN 0-231-04513-1.
- MARIUS, Richard. *Thomas More : A Biography*. London - Harvard University Press, 1999. ISBN 9780674885257.
- MAZZOCCO, Angelo. *Interpretations of renaissance humanism*. Leiden - Brill, 2006. ISBN 90-04-15244-X.

- MILLER, David (ed.). *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Brno - Barrister & Principal, 2000. ISBN 80-85947-56-0.
- MORE, Thomas. *A Dialogue of comfort against tribulation*. London - J & H Cox, brothers, 1847.
- MORE, Thomas. *Utopie*. Praha - Mladá fronta, 1978.
- MORGAN, Kenneth Owen. *Dějiny Británie*. Praha - Nakladatelství Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-347-9.
- NELSON, Eric. *Greek nonsense in More's Utopia*. In: *The Historical Journal*, 2001. Vol. 44, No. 4, s. 889–917.
- NENDZA, James. *Religion and Republicanism in More's Utopia*. In: *The Western Political Quarterly*, 1984. Vol. 37, No. 2, s. 195-211.
- ROTHSTEIN, Edward. *Visions of utopia*. New York - Oxford University Press, 2003. ISBN 0-19-514461-9.
- SHAKESPEARE, William. *Dílo*. Překlad Martin Hilský. Praha – Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1903-5.
- SCHAUBER, Vera. SCHINDLER, Hanns Michael. *Rok se svatými*. Kostelní Vydří - Karmelitánské nakladatelství, 1994. ISBN 80-85527-75-8.
- TAMPIEROVÁ, Helena. *Thomas More : státník a teolog*. Brno - L. Marek, 2002. ISBN 80-86263-34-7.

8 Resumé

This bachelor thesis attempts to life and work of one of the leading thinkers of the Renaissance – Thomas More. First part deals with the historical and social context of that time, with More's life since childhood through study time and political career until his imprisonment by king Henry VIII. and his execution. Thomas More was humanist, which criticized republicanism principally with Erasmus and English humanists. He supported the Hellenic tradition. This effort is expressed in his most famous work - *A Truly Golden Little Book, No Less Beneficial Than Entertaining, of the Best State of a Republic, and of the New Island Utopia*.

Second part deals with More's *Utopia*. More criticizes the conditions in England through the narrator Raphael Hythlodaios. And creates absolutely fair society without private ownership on the fictional island. At Utopia reigns princip of hedonism, which affects all aspects of local life. More himself was very skeptical of such a state of perfect. This skepticism is expressed by using fictitious names and titles. All of them comes from the Greek. More's *Utopia* was culmination of a dispute about the superiority of Greek culture over Roman one.